

Archeologische Rapporten Oranjewoud 2011/137

Bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek
(verkennde fase) ten behoeve van woninguitbreiding
aan de Nije Weg te Wijster, gemeente Midden-Drenthe

projectnr. 245193
revisie 00
5 december 2011

auteur

I.N. Kaptein

Opdrachtgever

Gemeente Midden-Drenthe
Postbus 24
9410 AA Beilen

datum vrijgave

5-12-2011

beschrijving revisie 00

Concept

goedkeuring

G. van der Laan

vrijgave

D. la Fèber

Colofon

Titel: Archeologische Rapporten Oranjewoud 2011/137.
Bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek (verkenkende fase) ten behoeve van woninguitbreiding aan de Nije Weg te Wijster, gemeente Midden-Drenthe

Auteur: I.N. Kaptein

ISSN: 1570-6273

© Oranjewoud B.V.
Postbus 24
8440 AA Heerenveen

Niets uit dit rapport mag worden veeleenvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ingenieursbureau Oranjewoud bv, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt, door een derde of voor enig ander werk of doel dan waarvoor het is vervaardigd.

Disclaimer

Archeologisch vooronderzoek wordt in zijn algemeenheid uitgevoerd door het steekproefsgewijs bemonsteren d.m.v. boringen, proefsleuven en/of veldkartering. Hoewel Ingenieursbureau Oranjewoud bv de grootste zorgvuldigheid betracht bij het uitvoeren van het archeologisch onderzoek, is het juist deze steekproefsgewijze benadering die het onmogelijk maakt garanties ten aanzien van de situatie af te geven op basis van de resultaten van een archeologisch vooronderzoek.

Oranjewoud aanvaardt derhalve op generlei wijze aansprakelijkheid voor schade welke voortvloeit uit beslissingen genomen op basis van de resultaten van archeologisch (voor)onderzoek.

Inhoud

blz.

	Administratieve gegevens	4
	Samenvatting.....	5
1	Inleiding.....	7
2	Bureauonderzoek	9
2.1	Beschrijving onderzoekslocatie	9
2.2	Landschappelijke situatie	9
2.3	Historische situatie en mogelijke verstoringen	12
2.4	Bekende waarden.....	14
2.5	Archeologische verwachting	15
2.6	Conclusies en advies voor vervolgonderzoek.....	16
3	Veldonderzoek	19
3.1	Doel- en vraagstelling.....	19
3.2	Onderzoekopzet en werkwijze	19
3.3	Resultaten	20
4	Conclusies en advies.....	23
4.1	Conclusies.....	23
4.2	(Selectie)advies.....	24
	Literatuur en geraadpleegde bronnen	25

Bijlagen

1	Archeologische perioden
2	AMZ-cyclus
3a	AMK-terreinen uit ARCHIS
3b	Archeologische waarnemingen uit ARCHIS
4	Boorbeschrijvingen

Kaarten

245193-ARO1	Situatiekaart met locatie boringen
245193-ARCHIS	IKAW, AMK-terreinen, Waarnemingen en Onderzoeken uit ARCHIS

Administratieve gegevens

OW Projectnummer 245193
OM-nummer 48444
Provincie Drenthe
Gemeente Midden-Drenthe
Plaats Wijster
Toponiem Nijeweg

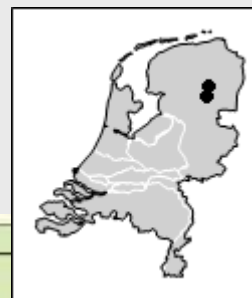
Kaartblad 17D
Centrumcoördinaten 231284/536932

Kadaster Wijster: Beilen, sectie P, nr 1247 (deels)

Opdrachtgever Gemeente Midden-Drenthe
Uitvoerder Oranjewoud
Datum uitvoering 21 november 2011
Projectteam G. van der Laan (projectleider)
D. la Fèber (senior KNA-archeoloog)
I.N. Kaptein (KNA-archeoloog)

Bevoegd gezag Gemeente Midden-Drenthe

Beheer documentatie Oranjewoud Almere
Vondstdepot n.v.t.

Afbeelding 1. Locatie plangebied (Topografische Dienst Kadaster, Emmen).
Topografische Kaart 1:25.000 (niet op schaal).

Samenvatting

In opdracht van Gemeente Midden-Drenthe heeft Ingenieursbureau Oranjewoud BV in november 2011 een archeologisch bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek - verkennende fase - uitgevoerd ten behoeve van de geplande uitbreiding van woonerf Nije Weg te Wijster.

Het plangebied ligt ten zuiden van Beilen aan de zuidkant van de Nije Weg te Wijster (zie afbeelding 1). De oppervlakte van het plangebied bedraagt circa 3400 m².

Uit het bureauonderzoek blijkt dat het plangebied Nije Weg te Wijster zich op (de rand van) een es bevindt. Voor het plangebied geldt ook een brede verwachting op het aantreffen van archeologische vondsten: deze kunnen dateren vanaf het paleolithicum tot en met de nieuwe tijd. Archeologische resten kunnen onder beschermende plaggendekken die mogelijk binnen de es aanwezig zijn goed bewaard zijn gebleven. Daarom is archeologisch vooronderzoek wenselijk.

Dit wordt tevens voorgeschreven door de gemeentelijke archeologische verwachtings- en beleidskaart (buitengebied) van de gemeente Midden-Drenthe: het plangebied bevindt zich op deze beleidskaart op een es (Nieuwe Esch van Wijster) in een zone met een middelhoge archeologische verwachting.

Conform het beleid van gemeente Midden-Drenthe wordt voor het plangebied naast onderhavig archeologisch bureauonderzoek tevens een inventariserend veldonderzoek (verkennende fase) geadviseerd bij ingrepen van meer dan 1000 m² en dieper dan 0,3 m -mv. Hierbij dienen zes boringen per hectare, met een minimum van zes boringen per plangebied, te worden uitgevoerd. Het onderzoek heeft tot de doel de intactheid en de bodemopbouw van het plangebied te toetsen.

Uit het booronderzoek is gebleken dat het plangebied grotendeels bestaat uit een AC-profiel of is verstoord. Er kan niet worden uitgesloten dat vuursteen-indicatoren aanwezig zijn, maar aangezien echter nergens meer sprake is van een intacte E- en B2-horizont, wordt aangenomen dat de kans op het aantreffen van intacte vuursteenvindplaatsen nihil is.

Er is sprake van een homogene bouwvoor, waaronder direct een C-horizont voorkomt of waar de bodem is verstoord met een ten dele verstoorde overgang naar C-horizont. Ondanks de verstoring kunnen nederzettingsterreinen en begraafplaatsen niet worden uitgesloten. Echter, hierbij zou de strooiing van aardewerk, houtskool, verbrand leem en andere indicatoren zodanig zijn dat e.e.a. was aangetroffen in de boringen. Er is echter geen enkele archeologische indicator aangetroffen. Daarmee is de kans op het aantreffen van dergelijke vindplaatsen zeer gering.

Geadviseerd wordt om het plangebied vrij te geven.

Projectnr. 245193
december 2011, revisie 00

1 Inleiding

In november 2011 is in opdracht van de gemeente Midden-Drenthe door ingenieursbureau Oranjewoud BV een archeologisch onderzoek uitgevoerd ter plaatse van de Nije Weg te Wijster, gemeente Midden-Drenthe.

- *Aanleiding:* in het kader van een bestemmingsplanwijziging voor de bouw van nieuwe woningen te Wijster is een uitvraag gedaan voor een aantal gebiedsonderzoeken, waaronder archeologie. De graafwerkzaamheden zullen behalve de bouwvoor ook de onderliggende lagen verstoren.
- *Type onderzoek:* het onderzoek bestaat uit een bureauonderzoek (BO) en inventariserend veldonderzoek door middel van boringen (IVO-O) - verkennende fase (zie ook AMZ-cyclus: bijlage 2).
- *Doel:* het doel van het bureauonderzoek is het verwerven van informatie, aan de hand van bestaande bronnen, over bekende of verwachte archeologische waarden binnen het plangebied. Het resultaat is een standaardrapport met een gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied. Door middel van het veldonderzoek, dat bestaat uit het verrichten van grondboringen, wordt de opgestelde verwachting aangevuld en getoetst. Het doel van een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) door middel van verkennende boringen is het vaststellen van de bodemgesteldheid en de mate van bodemverstoring. Op basis van de resultaten van het (veld)onderzoek wordt een advies uitgebracht over de eventuele vervolgstappen met betrekking tot de archeologie in het plangebied.

Het bureauonderzoek en veldonderzoek zijn uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.2.

Projectnr. 245193
december 2011, revisie 00

2 Bureauonderzoek

Het doel van het uitvoeren van een archeologisch bureauonderzoek is het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied. Waar kunnen we wat verwachten? Voor het opstellen van een dergelijke verwachting wordt gebruik gemaakt van reeds bekende archeologische waarnemingen, historische kaarten, bodemkundige gegevens en informatie over de landschappelijke situatie. Een gespecificeerde verwachting gaat in op de mogelijke aanwezigheid, het karakter, de omvang, datering en eventuele (mate van) verstoring van archeologische waarden binnen het plangebied.

2.1 Beschrijving onderzoekslocatie

- *Begrenzing plangebieden:* plangebied Wijster ligt ten zuiden van Beilen aan de zuidkant van de Nije Weg te Wijster (zie afb. 1). De oppervlakte van het plangebied bedraagt circa 3400 m².
- *Begrenzing onderzoeksgebied:* het onderzoeksgebied omvat de nabije omgeving van het plangebied, in een straal van circa 1 kilometer rondom het plangebied.
- *Huidig gebruik plangebieden:* het plangebied is op dit moment agrarisch in gebruik (grasland).
- *Consequenties toekomstig gebruik:* de geplande graafwerkzaamheden zullen zowel de bouwvoor als de onderliggende (eventueel archeologische) lagen verstoren.

2.2 Landschappelijke situatie

Het plangebied ligt op het Drents keileemplateau. Dit keileemplateau is gevormd in de voorlaatste ijstijd, het saalien (370.000 – 130.000 jaar geleden). Het landijs bereikte in deze ijstijd het noordelijk deel van Nederland. Na afsmelting liet het in Drenthe een grondmorene¹ achter. In verweerde vorm is dit keileem, bestaan uit leem met grind en keien, dat plaatselijk wel 20 m dik kan zijn. Dit wordt de formatie van Drenthe genoemd.² Karakteristiek voor de grondmorene afzettingen zijn zwerfstenen uit Scandinavië, die aanzienlijke afmetingen kunnen hebben. Hun bekendste gebruik is wel dat voor de hunebedden. Tijdens de op het saalien volgende periode van afsmelting van het landijs kwamen er grote hoeveelheden smeltwater vrij en functioneerde de relatieve laagten in het plateau als afvoersystemen. De op deze wijze ontstane rivierdalen sneden zich in de oudere afzettingen van het Drents Plateau.

In de laatste ijstijd, het weichselien (120.000 – 11.000 jaar geleden), bereikte het ijs Nederland niet meer, maar zijn door de wind veel dekzanden (Formatie van Bortel³) afgezet. Het pakket dekzand heeft in het algemeen een dikte van 0,5 tot 2 m. De afzetting van het dekzand heeft op het Drents Plateau gezorgd voor een sterke vermindering van het reliëf in het landschap. De diepe geulen in het geërodeerde keileemlandschap raakten grotendeels opgevuld met dekzand. Hierdoor werden de hoogteverschillen verlaagd.⁴

In het holoceen, het jongste geologische tijdvak (circa 8000 voor Chr. tot heden) is het landschap van het Drents Plateau verder gevormd. Het is het eerste tijdvak waarbij de mens sterk heeft ingegrepen in het natuurlijk milieu. Het holoceen kenmerkt zich door een blijvende temperatuurverhoging ten opzichte van het pleistoceen. Dit had duidelijke gevolgen voor de vegetatie. De subarctische vegetatie

¹ Grondmorene: het sediment dat door gletsjers wordt meegevoerd en wordt afgezet als de gletsjer smelt.

² Berendsen 2004, p. 125.

³ Berendsen 2004, p. 125.

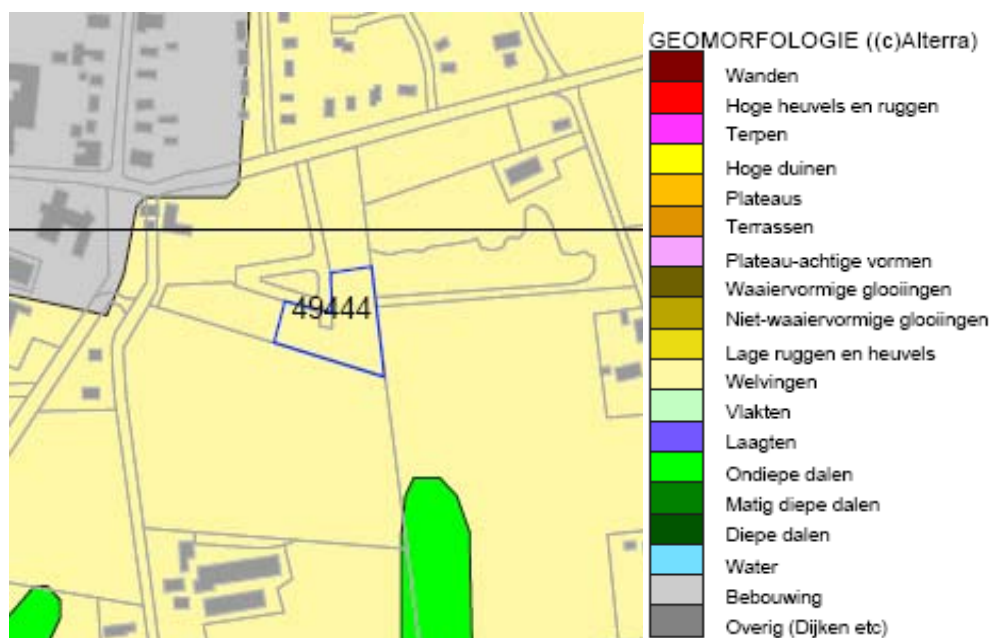
⁴ Spek 2004, p. 198.

verdween en maakte plaats voor gesloten bos.⁵ In het vroeg holoceen (10.000 - 8000 jr. geleden) lagen de dekzanden aan het oppervlak. De zeespiegel steeg echter, en daarmee ook de grondwaterstand. In het vlakke, lichtgolvende dekzandlandschap ontstonden vochtige plekken en moerassen die zich steeds meer landinwaarts uitbreidden. Door de groei van het veen stagneerde de afwatering van het gebied verder.

Onder bovenstaande omstandigheden zijn verschillende holocene pakketten afgezet. De afzettingen worden gerekend tot twee formaties, de formatie van Bortel en de formatie van Nieuwkoop. Binnen de Formatie van Bortel worden onder andere het Singraven Laagpakket onderscheiden. Dit zijn de beekafzettingen op de hogere, pleistocene zandgronden. De afzettingen bestaan meestal uit een laag klei, leem of kleig zand, variërend van enkele decimeters tot enkele meters dik. Verder is er op de pleistocene zandgronden het Kootwijk Laagpakket. Dit omvat de stuif- en landduinen die in het holoceen zijn gevormd. Dit vooral als gevolg van activiteiten door de mens als ontbossing, overbeweiding en kaalbranden. Dit gebeurde in de middeleeuwen op grote schaal, maar ook in de ijzertijd kwamen deze problemen voor.

Onder de formatie van Nieuwkoop valt al het in het holoceen gevormde veen. Het Griendtsveen Laagpakket wordt binnen deze formatie apart onderscheiden. Dit zijn de hoogvenen.⁶ In het veen stroomden in het holoceen kleine beken. Op het Drents Plateau breidde het veen zich uit vanuit de beekdalen en de lager gelegen plateaus. In de IJzertijd was het Drents Plateau aan vrijwel alle kanten door hoogvenen ingesloten. De afgelopen honderden jaren is het meeste hoogveen systematisch door de mens afgegraven.

- **Geologie:** pleistocene afzettingen: Formatie van Bortel (dekzanden) op Formatie van Drenthe (keileem).

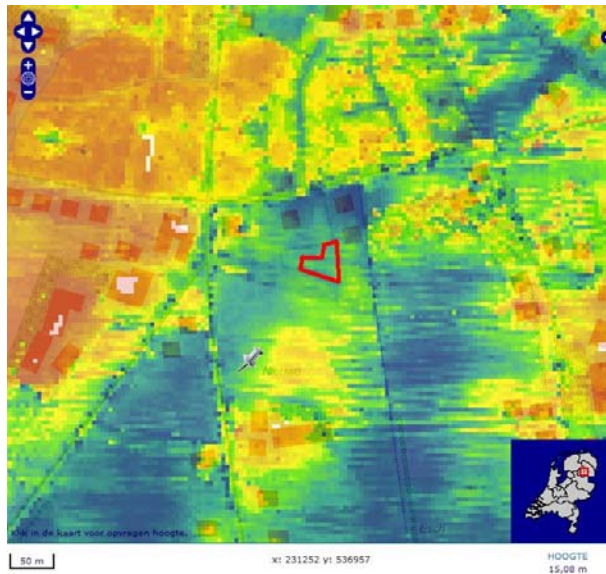

Afbeelding 2. Het plangebied (blauw kader) op de geomorfologische kaart. Bron: ARCHIS II/Alterra.

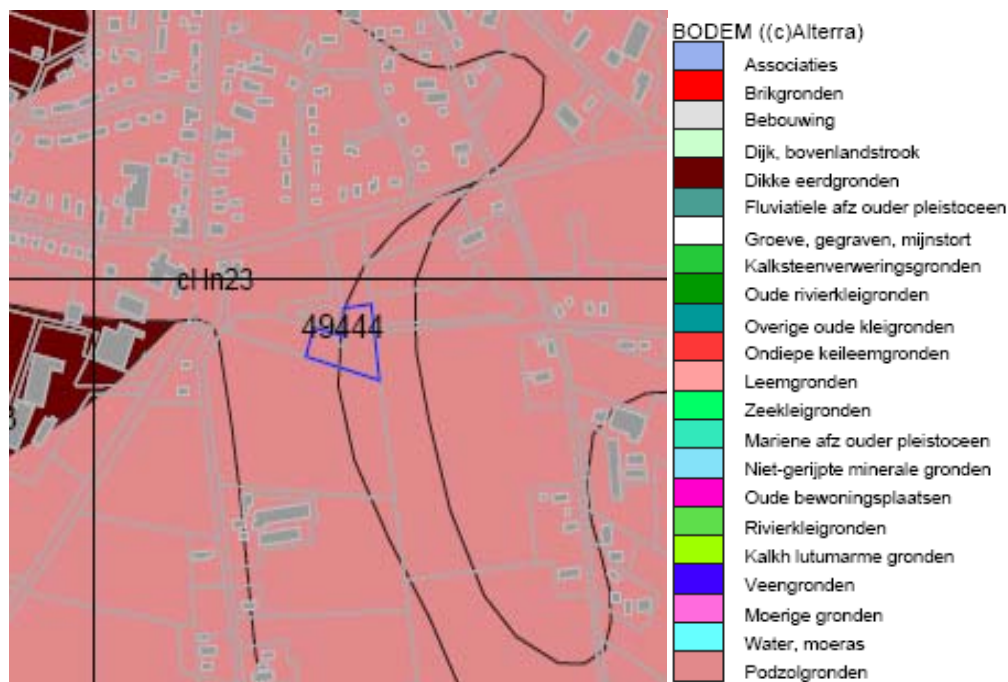
- **Geomorfologie en AHN:** het plangebied ligt geheel op hooggelegen grondmorene met of zonder welvingen (3L2a; zie afb. 2). De gemiddelde hoogte van het terrein is 15,12 m +NAP. Op de AHN is te zien dat het plangebied zich in een lager gelegen gebied dan de omgeving bevindt (zie afb. 3).

⁵ Berendsen 2004, p. 217.

⁶ Berendsen 2004, p. 287,288; Berendsen 2000, p. 73; Tolsma, februari 2008.

Afbeelding 3. Het plangebied (rood kader) op de AHN. Bron: www.ahn.nl.

Afbeelding 4. Het plangebied (blauw kader) op de bodemkaart. Bron: ARCHIS II/Alterra.

- **Bodem en grondwater:** veldpodzolgronden (Hn23) en laarpodzolgronden (cHn23). Binnen de groep van humuspodzolgronden (met amorfe humus) zijn de veldpodzolen (Hn21 en Hn23) veruit de meest voorkomende gebieden in de gemeente. Ze zijn natter dan de moderpodzolen (drogere bodems met humus in modervorm). Ze komen voor op het Drents Plateau en liggen verder in de gebieden waar door vervening en oxydatie het veen nagenoeg geheel verdwenen is. De veldpodzolen zijn vanaf het eind van de 19^e eeuw in cultuur gebracht; daarvoor maakten ze deel uit van de uitgestrekte heidevelden.⁷

Laarpodzolgronden hebben hydromorfe kenmerken en zijn ontstaan door bemesting met plaggenmest uit potstallen. Laarpodzolgronden komen voor langs de randen van essen waarbij ze een uitbreiding zijn op de daar voorkomende enkeerdgronden en/of looppodzolgronden.⁸ Zie verder

⁷ Stiboka, 1978, p. 119-129.

⁸ Stiboka, 1978, p. 129-132.

afb. 4. De grondwatertrap is V, met een gemiddeld hoogste grondwaterstand $< 0,4$ m -mv en een gemiddeld laagste grondwaterstand $> 1,2$ m -mv. Het plangebied ligt ook op een lager deel langs de oude es. Het gebied heeft de naam "Nieuwe Esch", wat aangeeft dat dit deel van de es van Wijster later ontgonnen werd (in de nieuwe tijd wellicht). Deze gronden hebben dan ook een slechtere afwatering omdat ze lager gelegen zijn dan de enkeerdgronden.

2.3 Historische situatie en mogelijke verstoringen

- *Bewoningsgeschiedenis:*

Het onderzoeksgebied kent een lange bewoningsgeschiedenis. Al in het paleolithicum bezochten jagers/verzamelaars het gebied. Men had de voorkeur voor de hogere delen in het landschap en liet zich vooral leiden door de aanwezigheid van water en struikgewas dicht bij een hoger gelegen plek. De meest voorkomende locaties zijn dekzandruggen langs dalranden en in mindere mate de lage ruggen rondom pingoruïnes.

In het mesolithicum (begin van het holoceen) maakte men gebruik van de grote verscheidenheid aan voedsel in de bossen en meren die het landschap van die tijd kenmerken. Toch bleven ook veel culturele kenmerken uit het paleolithicum bestaan, zoals de verschillende steen-, bot- en gewetechnologieën, waaronder de microlieten.⁹ Vanaf het laat-mesolithicum (6500 voor Chr.) trad er een verschuiving van bewoning op in de richting van de beekdalen, waarschijnlijk door het dichter worden van het woud in het atlanticum. In het hele onderzoeksgebied kunnen laat-paleolithische en mesolithische vindplaatsen voorkomen.

In het neolithicum schakelde men over naar een volledig agrarische manier van leven. Deze verandering ging gepaard met een aantal technische en sociale vernieuwingen, zoals bewoning op een vaste standplaats, de bouw van huizen en het gebruik van aardewerk. Sporen van neolithische culturen kunnen worden aangetroffen op het Drents Plateau. De hogere delen van het landschap waren toen (nog) niet bedekt door het veen.

Het grootste deel van de vindplaatsen uit de vroege- en midden bronstijd ligt op de arme dekzandgronden en de premorenale zandgronden, op dezelfde plaatsen als in het neolithicum. Een andere factor die meetelt bij de plaatskeuze is een goede ontwatering. Verder is sprake van de uitbreiding van de bewoningsgebieden naar plekken waar tot dan toe nauwelijks bewoning was, onder meer die aan de natte randen van het Drents Plateau.¹⁰

De ijzertijd (800-12 v. Chr.) is de periode dat de landbouw voor het eerst zeer herkenbare structuren achterlaat in het landschap, die wij kennen als *Celtic Fields*. *Celtic fields* zijn ontgonnen uit bos.¹¹ Ze komen voor vanaf de late bronstijd tot de vroeg-Romeinse tijd.¹² Ook ziet men in deze tijd een sterke toename van het aantal offers en votiefgaven (in hoogveengebieden, vennen en moerassen).

In de Romeinse tijd breidde het veen breidde zich nog steeds uit. Er ontwikkelden zich zelfstandige erven, gehuchten en kleine dorpen. De bijbehorende territoria vertoonden hoogstwaarschijnlijk al enige overeenkomst met de latere marken.

In de vierde en vijfde eeuw is, als gevolg van waarschijnlijk verschillende oorzaken, in grote delen van Nederland sprake van een migratiestromingen. Ook op het Drents Plateau lijken in de loop van de vijfde eeuw veel nederzettingsterreinen te zijn verlaten.

In de middeleeuwen, in de Karolingische tijd, hadden de venen hun grootste uitbreiding. De bewoonbare plekken op het zand tussen de venen waren meer met elkaar verbonden eilanden, dan

⁹ Microlieten: kleine vuurstenen voorwerpjes met geometrische vormen.

¹⁰ Spek 2004, p. 132, 138 en 139.

¹¹ Spek 2004, p. 150.

¹² volgens Waterbolk, Taayke denkt dat ze eerder stoppen (Spek 2004).

dat er sprake is van één groot bewoningsareaal op het Drents Plateau. Het contact dat er was met de buitenwereld, moet grotendeels via het water hebben gelopen. De hooggelegen dekzand- en keileemruggen van het Drents Plateau waren wel bijna het hele jaar goed begaanbaar en vormden de basis voor de belangrijkste verbindingroutes over land. Er zijn uit deze tijd meerdere routes bekend.¹³

Anders dan voorheen bleven de Drentse dorpen vanaf circa 1200 na Chr. min of meer op dezelfde plaats, dat wil zeggen op de plaats van de huidige dorpen. De meeste dorpen hebben zelfde structuur, waarbij de bouwlanden (de essen) radiaal om de kern, het dorp met een aantal boerderijen en een brink, zijn gelegen.

De oudste vermelding van Wijster is bekend uit 1206, waarin Wijster nog Wisnare wordt genoemd. De plaatsnaam kan zijn afgeleid van hoerne = hoek; in dat geval is zij toponymisch verwant met Spier (Spehoerne). Over de betekenis bestaan vier zienswijzen: a) wiskerne = lieden in de weidestreek, b) wis(e)n-are = (beboste) hoogte langs de wisen (waternaam), c) wisinharu = goede, zandige heuvelrug en d) wyshoerne = weidehoek.¹⁴ In elk geval duidt dit erop dat de plaats is ontstaan op een hoger gelegen stuk land met weiden die in de loop van de tijd werden ontwikkeld tot een es (zoals te zien is op de bodemkaart).

Anders dan voorheen bleven de Drentse dorpen vanaf circa 1200 na Chr. min of meer op dezelfde plaats, dat wil zeggen op de plaats van de huidige dorpen. De meeste dorpen hebben zelfde structuur, waarbij de bouwlanden (de essen) radiaal om de kern, het dorp met een aantal boerderijen en een brink, zijn gelegen. In deze periode bestonden boerenbedrijven uit gemengde bedrijven: akkerbouw (bouwland: es), veeteelt (weiland) en mest-/brandstoffenverwerking (woeste gronden). Het plangebied ligt in een gebied dat bekend staat als de "Nieuwe Esch". Dit duidt op een latere ontginning, mogelijk in de nieuwe tijd, waarbij de es werd uitgebreid door lager gelegen gronden te ontginnen.

Historische kaarten

- minuutplan (1811-1832): op deze kaart is het plangebied agrarisch in gebruik (bouw- en/of grasland).
- topografisch-militaire kaart (1900): in het plangebied is het agrarisch gebruik nog onveranderd (zie afb. 5). Dit blijft voortduren tot heden (het plangebied is nu in gebruik als weiland). Aan de zuidzijde van het plangebied is een sloot zichtbaar. Deze is nu niet meer aanwezig of moet, verband houdende met onnauwkeurigheden, de sloot ten zuiden van het plangebied betreffen.
- topografische kaart (2000-2005): Het woonerf Nije Weg te Wijster wordt in 2000 aangelegd.

¹³ Spek 2004, p. 160 en 163.

¹⁴ <http://www.encyclopediedrenthe.nl/Wijster>

Afbeelding 5. Het plangebied (blauw kader) op de Bonne-kaart uit circa 1900. Bron: ARCHIS II.

- *Mogelijke verstoringen:* uit het historisch kaartmateriaal blijkt dat er geen bebouwing op het plangebied heeft bestaan. Wel is het gebied gecultiveerd en gebruikt als landbouwgrond/weiland, wat kan betekenen dat de grond verstoord is als gevolg van het omploegen van de landbouwgrond. In het zuiden van het plangebied kan een sloot hebben gelegen, maar dit kan ook de sloot ten zuiden van het plangebied betreffen.

2.4 Bekende waarden

Archeologische waarden

Gegevens uit ARCHIS: AMK-terreinen (zie Bijlage 3a)

- in het plangebied: geen.
- in het onderzoeksgebied: in de omgeving van het plangebied ligt één AMK-terrein. Het betreft hier de bewoningskern van Wijster uit de middeleeuwen, een terrein met een hoge archeologische waarde dat ten noorden van het plangebied ligt (AMK-terrein 14488).

• **Gegevens uit ARCHIS: archeologische waarnemingen (zie Bijlage 3b)**

- in het plangebied: geen.
- in het onderzoeksgebied: in de omgeving van het plangebied zijn drie waarnemingen bekend. Het betreft hier een verdwenen grafheuvel (waarnemingnummer 33610) en vondsten van een stenen bijl uit het neolithicum - bronstijd (waarnemingnummer 214823) en een fragment aardewerk uit de ijzertijd-vroege middeleeuwen (waarnemingnummer 421060).

• **Gegevens uit ARCHIS: eerdere onderzoeken**

- in het plangebied: geen.
- in het onderzoeksgebied: rondom het plangebied zijn binnen 1 km enkele onderzoeken uitgevoerd ter plaatse van dekzandruggen, *Celtic fields* en beekdalen. Hierbij werden vondsten uit verschillende perioden aangetroffen.

Ondergrondse bouwhistorische waarden

In de database van KICH staat iets ten noorden van het plangebied een (restant van een) boerderij aan de Drijbergseweg 1, welke wordt vermeld in het Monumenten Inventarisatie Project (MIP) van de RCE. Er staat echter geen datering bij. Het plangebied is onderdeel van de Nieuwe Esch, een akkercomplex (jonge zandontginning) met onregelmatige blokpercelering. Volgens de gemeentebeschrijving van Beilen is Wijster een esdorp (welke nu onder gemeente Midden-Drenthe valt).

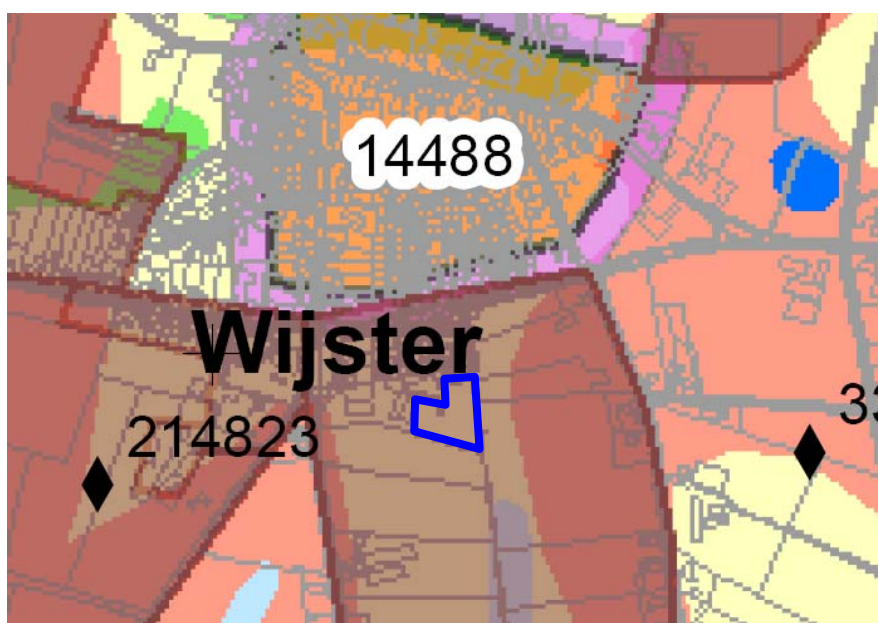
2.5 Archeologische verwachting

Bestaande verwachtingskaarten

Gemeentelijke verwachtingskaart: het plangebied aan de Nije Weg te Wijster staat op de gemeentelijke archeologische verwachtings- en beleidskaart (buitengebied) van de gemeente Midden-Drenthe¹⁵ aangegeven (afb. 6). Op de beleidskaart is te zien dat het plangebied in een zone ligt met een es (signaalgebied). Hiervoor geldt het volgende beleid¹⁶:

De essen en het Drentse Aa-gebied zijn door de provincie aangewezen als van provinciaal belang. Hiervoor geldt dat als hier archeologische waarden worden aangetroffen, er wordt verwacht dat deze door hun ruimtelijke spreiding, samenhang, zeldzaamheid, tijdsdiepte en goede fysieke kwaliteit van provinciaal belang zullen zijn. Het wordt aanbevolen om bij ingrepen in essen en het Drentse Aa-gebied vooraf, via de gemeente, contact op te nemen met de provincie om te overleggen over invulling van het eventueel noodzakelijke archeologische onderzoek en de omgang met eventuele cultuurhistorische waarden. Bij bodemingrepen in essen is altijd een archeologisch onderzoek nodig.

De ligging van de essen is van belang voor de onderzoeksstrategie, te hanteren voor gebieden met een middelhoge of hoge verwachting. De verwachtingszone bepaalt derhalve de onderzoeksstrategie. In deze gebieden is karterend onderzoek door middel van proefsleuven in plaats van megaboringen noodzakelijk.

Afbeelding 6. Uitsnede uit de gemeentelijke archeologische verwachtings- en beleidskaart (buitengebied) van de gemeente Midden-Drenthe. Het plangebied aan de Nije Weg te Wijster is met een blauw kader weergegeven.

¹⁵ Marinelli & Tolsma, 2010.

¹⁶ Marinelli & Tolsma, 2010, p. 93.

Gespecificeerde archeologische verwachting

- **Datering:**
In het plangebied kunnen archeologische resten worden verwacht uit het paleolithicum - nieuwe tijd.
- **Complextype:**
paleolithicum - mesolithicum: de complextypen die kunnen worden verwacht hangen samen met een mobiele leefwijze, zoals kampjes en resten van de productie van vuurstenen werktuigen.
neolithicum - nieuwe tijd: de complextypen die kunnen worden verwacht hangen samen met sedentaire bewoning, begraving en agrarische activiteiten.
- **Omvang:**
De omvang van eventuele archeologische resten kan variëren van een puntvondst tot enkele vierkante meters (vuursteenvindplaats) tot enkele honderden vierkante meters (nederzetting).
- **Diepteligging:**
De archeologische resten worden vanaf het maaiveld tot een diepte van 2 m-mv verwacht.
- **Locatie:**
De verwachte resten kunnen in per plan in het gehele plangebied worden aangetroffen.
- **Uiterlijke kenmerken:**
paleolithicum - mesolithicum: vuursteenvindplaatsen bestaan uit een strooiing van vuurstenen werktuigen, restanten van productie van deze werktuigen (afval, kernen). Daarnaast kunnen haardkuilen met daarin verbrand afval aangetroffen worden (bot, hazelnootdoppen, vuursteen).
neolithicum: resten van nederzettingen kunnen bestaan uit grondsporen en vondsten zoals, paalgaten, haardkuilen, huttenleem, aardewerk, afvalkuilen, waterputten, etc. Begravingenresten kunnen bestaan uit urnen, botmateriaal, resten van grafheuvels. Agrarische activiteiten kenmerken zich door ploegsporen en perceelbegrenzing.
bronstijd - nieuwe tijd: van de nederzettingsterreinen kunnen onder meer funderingen (paalkuilen en/of bakstenen muurwerken), aardewerk, bot en metaal worden aangetroffen, evenals beerputten en waterputten. Tevens kunnen zich resten van agrarische landbewerking in de gebieden bevinden zoals *Celtic fields* uit de ijzertijd of middeleeuwse esdekken.
- **Mogelijke verstoringen:**
Bewerking van het land (zoals ploegen) en de aanleg van infrastructurele werken, zoals leidingen, wegen en sloten, kunnen de intactheid van de verwachte sporen en artefacten hebben aangetast.

2.6 Conclusies en advies voor vervolgonderzoek

Uit bovenstaande gegevens blijkt dat het plangebied Nije Weg te Wijster zich op (de rand van) een es bevindt. Voor het plangebied geldt ook een brede verwachting op het aantreffen van archeologische vondsten: deze kunnen dateren vanaf het paleolithicum tot en met de nieuwe tijd. Archeologische resten kunnen onder beschermende plaggendecken die mogelijk binnen de es aanwezig zijn goed bewaard zijn gebleven. Daarom is archeologisch vooronderzoek wenselijk.

Dit wordt tevens voorgeschreven door de gemeentelijke archeologische verwachtings- en beleidskaart (buitengebied) van de gemeente Midden-Drenthe: het plangebied bevindt zich op deze beleidskaart op een es (Nieuwe Esch van Wijster) in een zone met een middelhoge archeologische verwachting.

Conform het beleid van gemeente Midden-Drenthe wordt voor het plangebied naast onderhavig archeologisch bureauonderzoek tevens een inventariserend veldonderzoek (verkenkende fase) geadviseerd bij ingrepen van meer dan 1000 m² en dieper dan 0,3 m -mv. Hierbij dienen zes boringen

per hectare, met een minimum van zes boringen per plangebied, te worden uitgevoerd. Het onderzoek heeft tot de doel de intactheid en de bodemopbouw van het plangebied te toetsen. Het onderzoek is dus niet bedoeld voor het opsporen van (vuursteen)vindplaatsen.

Projectnr. 245193
december 2011, revisie 00

3 Veldonderzoek

3.1 Doel- en vraagstelling

- *Doel:* het doel van het inventariserend veldonderzoek is het toetsen van de archeologische verwachting, zoals deze op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek is opgesteld.

Het uitgevoerde onderzoek betreft een inventariserend veldonderzoek door middel van boringen, verkennende fase. Een verkennend onderzoek heeft als doel het in kaart brengen van eventuele verstoringen in de bodem, het verkrijgen van enig inzicht in de bodemopbouw van het gebied en aldus het in kaart brengen van kansrijke en kansarme zones wat betreft archeologie.

Het onderzoek is tegelijkertijd uitgevoerd met een milieukundig bodemonderzoek.

- *Vraagstelling:*
 - Wat is de bodemopbouw en zijn er aanwijzingen voor bodemverstoringen?
 - Is er binnen het plangebied een vindplaats aanwezig en/of zijn er archeologische indicatoren aangetroffen die hierop kunnen wijzen? Zo ja, wat is de aard, conserveringstoestand en datering van deze indicatoren/vindplaats?
 - Indien archeologische lagen aanwezig zijn; op welke diepte bevinden deze zich en wat is de maximale diepte?
 - Waaruit bestaat of bestaan deze archeologische laag of lagen?
 - In welke mate wordt een eventueel aanwezige vindplaats verstoord door realisatie van geplande bodemingrepen?
 - Hoe kan deze verstoring door plaanpassing tot een minimum worden beperkt?
 - In welke mate stemmen de resultaten van het veldwerk overeen met de verwachtingen van de bureaustudie?
 - Wat zijn de aanbevelingen? Is nader onderzoek noodzakelijk? En zo ja, waaruit kan deze bestaan?

3.2 Onderzoekopzet en werkwijze

Datum uitvoering	21 november 2011
Veldteam	J. Tolsma (project-archeoloog), I.N. Kaptein (KNA-archeoloog)
Weersomstandigheden	
Boortype	Edelman, doorsnede 7/10 cm
Positionering boringen (boorgrid)	Zoveel mogelijk in een grid van 40 x 50 m verspreid over de beide terreinen
Methode conform Leidraad SIKB ¹⁷	Verkennend booronderzoek
Oriëntatie grid t.o.v. geomorfologie/paleo-landschap	N.v.t.
Wijze inmeten boringen	GPS van Psion
Overige toegepaste methoden	N.v.t.
Wijze onderzoek / beschrijving boorkolom	NEN 5104 en ASB
Verzamelmethode archeo-	Snijden/brokkelen

¹⁷ Tol e.a. 2006

logische indicatoren	
Bemonstering	N.v.t.
Vondstzichtbaarheid aan oppervlak	Het plangebied was begroeid met gras (weiland). De vondstzichtbaarheid aan het oppervlak was daarom nihil.
Omschrijving oppervlaktekartering	N.v.t.

3.3 Resultaten

Voor een overzicht van de boringen wordt verwezen naar de boorprofielen in Bijlage 4 en de situatiekaart in de kaartenbijlage. Voor een gemiddeld boorprofiel zie afb. 8.

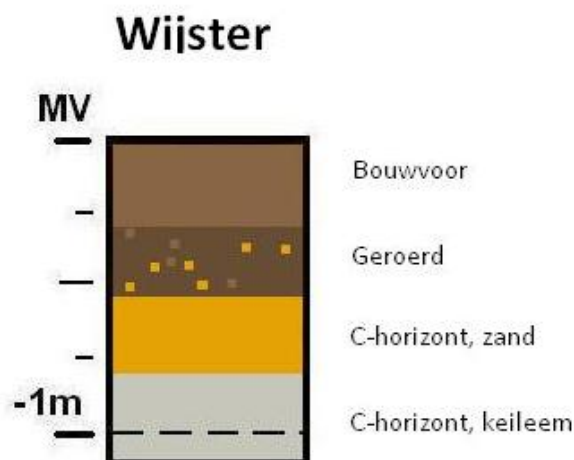
- *Bodemopbouw:*

Van boven naar beneden beschreven bestaat de bodem ter plaatse van het plangebied uit een 0,2 tot 0,4 m dikke bouwvoor, bestaande uit matig fijn, matig humeus, bruin zand. In boring 1 is nog sprake van een 0,2 m dikke laag opgebracht geel zand.

Onder de bouwvoor bevindt zich in vier van de zes boringen direct, met een scherpe overgang, de C-horizont, bestaande uit matig fijn zand of zandig leem, zwak roesthoudend. In boring 1 en 3 is sprake van een geroerde laag tussenlaag, respectievelijk van ongeveer 0,3 meter, waarin resten van de C-horizont voorkomen. In boring 1 komt onder deze laag nog een B1 horizont voor, mogelijk betreft het hier een omgegooide B.

In geen van de boringen was sprake meer van een intacte podzol of van een E-horizont of een B2-horizont. Dit betekent dat de E-horizont en de B2-horizont al opgenomen zijn in bouwvoor.

De op basis van het bureauonderzoek verwachte podzolgronden zijn, gezien het voorkomen van B-resten, inderdaad aanwezig geweest, maar deze zijn vrijwel volledig verstoord of afgegraven, gezien het voorkomende AC-profiel.

Afbeelding 8. Gemiddeld boorprofiel.

- *Archeologie:*

Het terrein was begroeid met gras (weiland) waardoor oppervlaktekartering niet mogelijk was.

Omdat er niet is gezeefd worden indicatoren als vuursteen snel gemist. Dit wil niet zeggen dat dergelijke vindplaatsen ontbreken. In het bureauonderzoek is geconcludeerd dat er vuursteenvindplaatsen vanaf het laat-paleolithicum aanwezig konden zijn. Omdat echter nergens meer sprake is van een intacte E- en B2-horizont, wordt geconcludeerd dat er geen kans meer is op het aantreffen van intacte vuursteenvindplaatsen. De eventuele vindplaatsen zullen vrijwel volledig zijn verstoord. De nog aanwezige losse sporen als ingegraven haardkuilen uit deze perioden kunnen niet met behulp van een booronderzoek worden opgespoord.

Zoals aangegeven is er sprake is van een homogene bouwvoor, waaronder de bodem is verstoord of direct overgaat naar de C-horizont. Desondanks zouden ingegraven resten van nederzettingsterreinen uit latere perioden aanwezig kunnen zijn. Echter, hierbij zou er een strooiing van aardewerk, houtskool, verbrand leem en andere archeologische indicatoren aanwezig zijn in een mate dat e.e.a. was aangetroffen in de boringen. Er is echter geen enkele archeologische indicator aangetroffen. Daarmee kan de aanwezigheid van nederzittingsresten uit de latere perioden worden uitgesloten.

Projectnr. 245193
december 2011, revisie 00

4 Conclusies en advies

4.1 Conclusies

Aan de hand van de resultaten van het uitgevoerde bureau- en veldonderzoek, kunnen de volgende antwoorden worden geformuleerd op de in hoofdstuk 3 genoemde onderzoeksvragen:

- *Wat is de bodemopbouw en zijn er aanwijzingen voor bodemverstoringen?*
Van boven naar beneden beschreven bestaat de bodem ter plaatse van het plangebied uit een 0,2 tot 0,4 m dikke bouwvoor, bestaande uit matig fijn, matig humeus, bruin zand. In boring 1 is nog sprake van een 0,2 m dikke laag opgebracht geel zand.

Onder de bouwvoor bevindt zich in vier van de zes boringen direct, met een scherpe overgang, de C-horizont, bestaande uit matig fijn zand of zandig leem, zwak roesthoudend. In boring 1 en 3 is sprake van een geroerde laag tussenlaag, respectievelijk van ongeveer 0,3 meter, waarin nog resten van de C-horizont voorkomen. In boring 1 komt onder deze laag nog een B1 horizont voor, mogelijk betreft het hier een omgegooide B.
- *Is er binnen het plangebied een vindplaats aanwezig en/of zijn er archeologische indicatoren aangetroffen die hierop kunnen wijzen? Zo ja, wat is de aard, conserveringstoestand en datering van deze indicatoren/vindplaats?*
Nee
- *Indien archeologische lagen aanwezig zijn; op welke diepte bevinden deze zich en wat is de maximale diepte?*
Binnen het plangebied zijn geen archeologische lagen aanwezig.
- *Waaruit bestaat of bestaan deze archeologische laag of lagen?*
N.v.t.
- *In welke mate wordt een eventueel aanwezige vindplaats verstoord door realisatie van geplande bodemingrepen?*
N.v.t.
- *Hoe kan deze verstoring door plaanpassing tot een minimum worden beperkt?*
N.v.t.
- *In welke mate stemmen de resultaten van het veldwerk overeen met de verwachtingen van de bureaustudie?*
De verwachting uit het bureauonderzoek was de aanwezigheid van veld- en/of haarpodzolen. Dat er podzolen aanwezig zijn geweest, lijkt duidelijk. Deze verwachting klopt dus. Verder werd verwacht dat de bodem door landbouwgebruik deels zou zijn verstoord. Tijdens het veldwerk is gebleken dat inderdaad in het plangebied verstoord is.
- *Wat zijn de aanbevelingen? Is nader onderzoek noodzakelijk? En zo ja, waaruit kan deze bestaan?*
Zie paragraaf 4.2 hieronder.

4.2 (Selectie)advies

Het plangebied bestaat grotendeels uit een AC-profiel of is verstoord. Er kan niet worden uitgesloten dat vuursteen-indicatoren aanwezig zijn, maar aangezien echter nergens meer sprake is van een intacte e- en b2-horizont, wordt aangenomen dat de kans op het aantreffen van intacte vuursteenvindplaatsen nihil is.

Er is sprake van een homogene bouwvoor, waaronder direct een C-horizont voorkomt of waar de bodem is verstoord met een ten dele verstoorde overgang naar C-horizont. Ondanks de verstoring kunnen nederzettingsterreinen en begraafplaatsen niet worden uitgesloten. Echter, hierbij zou de strooiing van aardewerk, houtskool, verbrand leem en andere indicatoren zodanig zijn dat e.e.a. was aangetroffen in de boringen. Er is echter geen enkele archeologische indicator. aangetroffen. Daarmee is de kans op het aantreffen van dergelijke vindplaatsen zeer gering.

Ook voor vrijgegeven (delen van) plangebieden bestaat altijd de mogelijkheid dat er tijdens graafwerkzaamheden toch losse sporen en vondsten worden aangetroffen. Het betreft dan vaak kleine sporen of resten die niet door middel van een booronderzoek kunnen worden opgespoord. Op grond van artikel 53 van de Monumentenwet 1988 dient zo spoedig mogelijk melding te worden gemaakt van de vondst bij de provinciaal archeoloog van Drenthe (dhr. W. A. B. van der Sanden, tel. 0592-305932).

Ingenieursbureau Oranjewoud B.V.
Heerenveen, december 2011

Literatuur en geraadpleegde bronnen

Barends et. al., 1986: *Het Nederlandse landschap. Een historisch-geografische benadering*. Uitgeverij Matrijs, Utrecht.

Berendsen, H.J.A. 2008 (5^e druk): *De vorming van het land. Inleiding in de geologie en geomorfologie*. Van Gorcum, Assen.

Berkel, G. van & K. Samplonius, 2006: *Nederlandse plaatsnamen, herkomst en historie*. Het Spectrum, Houten.

Koomen, A.J.M. & G.J. Maas, 2004: *Geomorfologische Kaart Nederland (GKN). Achtergronddocument bij het landsdekkende digitale bestand* (Alterra-rapport 1039). Alterra, Wageningen.

Kuiper, M. 2006/2007: *Atlas van Topografische kaarten Nederland 1955 -1965*. Uitgeverij 12 Provinciën, Landsmeer.

Marinelli, M.G. & Tolsma, J. 2010: *Archeologische verwachtings- en beleidskaart gemeente Midden-Drenthe* (Archeologische Rapporten Oranjewoud). Oranjewoud, Heerenveen.

Mulder, F.J. de, M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff & T.E. Wong (eds), 2003: *De ondergrond van Nederland*. Wolters-Noordhoff, Groningen/Houten.

Spek, T. 2004: *Het Drentse esdorpenlandschap. Een historisch-geografische studie*. Uitgeverij Matrijs, Utrecht.

Stiboka, 1978: *Bodemkaart van Nederland (schaal 1:50.000). Toelichting bij kaartblad 17 West en Oost Emmen*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.

Tol, A. , P. Verhagen & M. Verbruggen, 2006: *Leidraad inventariserend veldonderzoek; Deel: karterend booronderzoek*. SIKB.

Tol, A. & P. Verhagen, 2004: Optimale en standaard boormethoden. In: A. Tol e.a. *Prospectief boren. Een studie naar de betrouwbaarheid en toepasbaarheid van booronderzoek in de prospectiearcheologie* (RAAP-rapport 1000). RAAP, Amsterdam, p. 63-81.

Tolsma, J. & A.M. Bakker, 2011: *Inventariserend veldonderzoek (verkennende fase) te Oranje, gemeente Midden-Drenthe* (Archeologische Rapporten Oranjewoud 2011/122). Oranjewoud, Heerenveen.

Versfelt, H.J. 2003: *De Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland 1773-1794*. Heveskes Uitgevers, Groningen.

Versfelt H.J. & M. Schoor, 2005: *De atlas van Huguenin. Militair-topografische kaarten van Noord-Nederland. 1819-1829*. Heveskes Uitgevers, Groningen/Veendam.

Versfelt H.J. & M. Schoor, 2001: *De Franse kaarten van Drenthe en de noordelijke kust 1811-1813*. Heveskes Uitgevers, Groningen.

Wee, M. ter, 1979: *Toelichtingen bij de Geologische kaart van Nederland 1:50.000, blad Emmen West (17 W) en blad Emmen Oost (17 O)*. Rijks Geologische Dienst, Haarlem.

Kaarten

Topografische kaart 1:25000
Bodemkaart van Nederland, 1:50000, kaartblad 17
Minuutplan gemeente Midden-Drenthe

Internet

<http://archis2.archis.nl/archisii/html/index.html>
<http://ngz.watwaswaar.nl/>
<http://www.ahn.nl/>
<http://www.bodemdata.nl/>
<http://www.encyclopediedrenthe.nl/Wijster>
<http://www.kich.nl/>
<http://www.plaatsengids.nl/>
<https://kadata.kadaster.nl/>

Bijlage 1: Archeologische perioden

Bijlage 1: Archeologische perioden

Als bijlage op de resultaten en verzamelde gegevens wordt hieronder een algemene ontwikkeling van de bewonersgeschiedenis in Nederland geschetst.

Gedurende het **paleolithicum** (300.000-8800 voor Chr.) hebben moderne mensen (*homo sapiens*) onze streken tijdens de warmere perioden wel bezocht, doch sporen uit deze periode zijn zeldzaam en vaak door latere omstandigheden verstoord. De mensen trokken als jager-verzamelaars rond in kleine groepen en maakten gebruik van tijdelijke kampementen. De verschillende groepen jager-verzamelaars exploiteerden kleine territoria, maar verbleven, afhankelijk van het seizoen, steeds op andere locaties.

In het **mesolithicum** (8800-4900 voor Chr.) zette aan het begin van het Holoceen een langdurige klimaatsverbetering in. De gemiddelde temperatuur steeg, waardoor geleidelijk een bosvegetatie tot ontwikkeling kwam en de variatie in flora en fauna toenam. Ook in deze periode trokken de mensen als jager-verzamelaars rond. Voorwerpen uit deze periode bestaan voornamelijk uit voor de jacht ontworpen vuurstenen spitsjes.

De hierop volgende periode, het **neolithicum** (5300-2000 voor Chr.), wordt gekenmerkt door een overschakeling van jager-verzamelaars naar sedentaire bewoners, met een volledig agrarische levenswijze. Deze omwenteling ging gepaard met een aantal technische en sociale vernieuwingen, zoals huizen, geslepen bijlen en het gebruik van aardewerk. Door de productie van overschot kon de bevolking gaan groeien en die bevolkingsgroei had tot gevolg dat de samenleving steeds complexer werd. Uit het neolithicum zijn verschillende grafmonumenten bekend, zoals hunebedden en grafheuvels.

Het begin van de **bronstijd** (2000-800 voor Chr.) valt samen met het eerste gebruik van bronzen voorwerpen, zoals bijlen. Het gebruik van vuursteen was hiermee niet direct afgelopen. Vuursteenmateriaal uit de bronstijd is meestal niet goed te onderscheiden van dat uit andere perioden. Het aardewerk is over het algemeen zeldzaam. De grafheuveltraditie die tijdens het neolithicum haar intrede deed werd in eerste instantie voortgezet, maar rond 1200 voor Chr. vervangen door begravingen in urnenvelden. Het gaat hier om ingegraven urnen met crematieresten waar overheen kleine heuveltjes werden opgeworpen, eventueel omgeven door een greppel.

In de **ijzertijd** (800-12 voor Chr.) werden de eerste ijzeren voorwerpen gemaakt. Ten opzichte van de bronstijd traden er in de aardewerktraditie en in het gebruik van vuursteen geen radicale veranderingen op. De mensen woonden in verspreid liggende hoeven of in nederzettingen van enkele huizen. Op de hogere zandgronden ontstonden uitgebreide omwalde akkercomplexen (*celtic fields*). In deze periode werden de kleigebieden ook in gebruik genomen door mensen afkomstig van de zandgebieden. Opvallend zijn de verschillen in materiële welstand. Er zijn zogenaamde vorstengraven bekend in Zuid-Nederland, maar de meeste begravingen vonden plaats in urnenvelden.

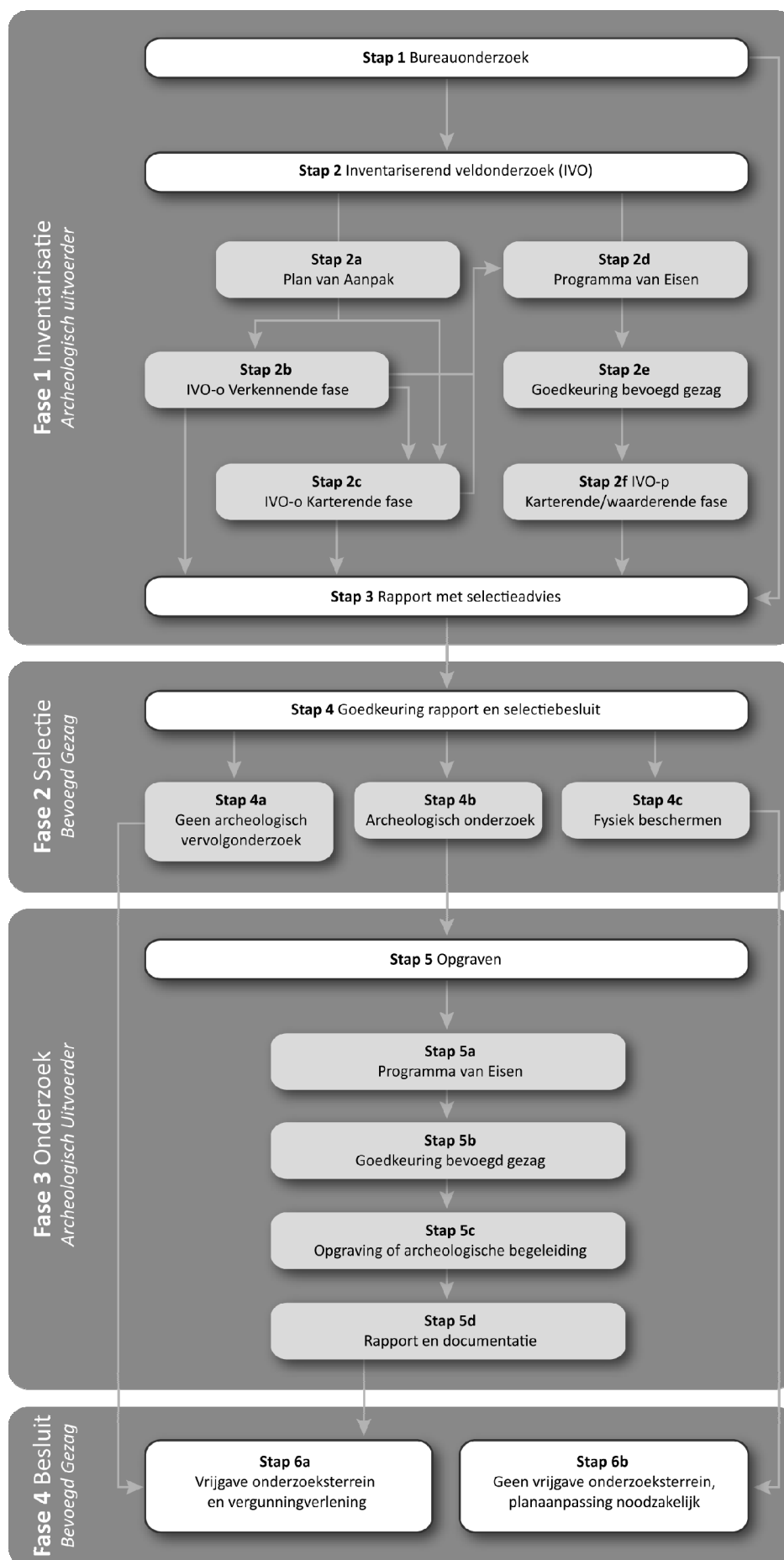
Met de **Romeinse tijd** (12 voor Chr. tot 450 na Chr.) eindigt de prehistorie en begint de geschreven geschiedenis. In 47 na Chr. werd de Rijn definitief als rijksgrens van het Romeinse Rijk ingesteld. Ter controle van deze zogenaamde *limes* werden langs de Rijn *castella* (militaire forten) gebouwd. De inheems leefwijze handhaafde zich wel, ook al werd de invloed van de Romeinen steeds duidelijker in soorten aardewerk (o.a. gedraaid) en een betere infrastructuur. Onder meer ten gevolge van invallen van Germaanse stammen ontstond er instabiliteit wat uiteindelijk leidde tot het instorten van de grensverdediging langs de Rijn.

Over de **middeleeuwen** (450-1500 na Chr.), en met name de vroege middeleeuwen (450-1000 na Chr.), zijn nog veel zaken onbekend. Archeologische overblijfselen zijn betrekkelijk schaars. De politieke macht was na het wegvallen van de Romeinen in handen gekomen van regionale en lokale hoofdlieden. Vanaf de 10^e eeuw ontstaat er weer enige stabiliteit en is een toenemende feodalisering zichtbaar. Door bevolkingsgroei en gunstige klimatologische omstandigheden werd in deze periode een begin gemaakt met het ontginnen van bos, heide en veen. Veel van onze huidige steden en dorpen dateren uit deze periode.

De hierop volgende periode 1500 – heden wordt aangeduid als **nieuwe tijd**.

Bijlage 2: Archeologische Monumentenzorg (AMZ)

- schematisch overzicht AMZ
- verklarende woordenlijst AMZ

Verklarende woordenlijst Archeologische Monumentenzorg (AMZ)

Archeologische begeleiding (STAP 5c)

Een archeologische begeleiding wordt uitgevoerd wanneer proefsleuven of een opgraving niet mogelijk zijn door bijvoorbeeld civieltechnische beperkingen.

Archeologische indicatoren

Hiermee worden aanwijzingen in de bodem bedoeld die duiden op menselijke activiteiten in het verleden, zoals aardewerkscherven, houtskool, botmateriaal, vondstlagen, etc.

Archis

Archeologisch informatiesysteem voor Nederland. Een digitale databank met gegevens over archeologische vindplaatsen en terreinen.

Bureauonderzoek (STAP 1)

Het bureauonderzoek is een rapportage waarin een gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel wordt opgesteld aan de hand van geomorfologische en bodemkaarten, de Archeologische Monumentenkaart (AMK), het Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS), historische kaarten en archeologische publicaties.

Fysiek beschermen (STAP 4c)

De archeologische resten blijven in de bodem behouden door bijvoorbeeld planaanpassingen.

Geofysisch onderzoek

Meetapparatuur brengt archeologische verschijnselen in de bodem driedimensionaal in kaart zonder te boren of te graven. Dit kan bijvoorbeeld door radar-, weerstandsonderzoek of elektromagnetische metingen.

Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

Dit model geeft op detailniveau voor het plangebied aan wat aan archeologische vindplaatsen aanwezig kan zijn. Op basis van dit verwachtingsmodel wordt bepaald of een inventariserend veldonderzoek nodig is en wat de juiste methode is om eventueel aanwezige archeologische resten aan te tonen.

Inventariserend veldonderzoek (IVO) (STAP 2)

Tijdens een inventariserend veldonderzoek worden archeologische waarden in het veld geïnventariseerd en gedocumenteerd. Waar is wat in de bodem aanwezig? De inventarisatie kan bestaan uit een inventariserend veldonderzoek-overig (door middel van een booronderzoek, veldkartering en/of geofysisch onderzoek) en/of een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven. Wat de beste methode is, hangt sterk af van de omstandigheden en de aard van de vindplaats.

Inventariserend veldonderzoek - overig (IVO-o) (STAP 2b of 2c)

Bij een Inventariserend veldonderzoek - overig door middel van boringen (IVO-o) worden boringen gezet door middel van een handboor of guts.

Inventariserend veldonderzoek -proefsleuven (IVO-p) (STAP 2f)

Proefsleuven zijn lange sleuven van twee tot vijf meter breed die worden aangelegd in de zones waar aanwijzingen zijn voor het aantreffen van archeologische vindplaatsen.

Inventariserend veldonderzoek (IVO) - Verkennende fase (STAP 2b)

Wanneer bij het bureauonderzoek onvoldoende gegevens beschikbaar zijn om een gespecificeerd verwachtingsmodel op te stellen, wordt een inventariserend veldonderzoek - verkennende fase uitgevoerd. In deze fase wordt onderzocht of de bodem nog intact is, wat de bodemopbouw is en hoe deze invloed heeft gehad op de locatiekeuze van de mens in het verleden. Het onderzoek is bedoeld om kansarme zones om archeologische resten aan te treffen uit te sluiten en kansrijke zones te selecteren voor vervolgonderzoek. Een verkennend onderzoek kent een relatief lage onderzoeksintensiteit en wordt meestal uitgevoerd door middel van boringen.

Inventariserend veldonderzoek (IVO) - Karterende fase (STAP 2c of 2f)

Tijdens een inventariserend veldonderzoek - karterende fase wordt het plangebied systematisch onderzocht op de aanwezigheid van archeologische sporen en/of vondsten. De intensiteit van onderzoek is groter dan in de

verkennende fase, bijvoorbeeld door een groter aantal boringen per hectare of door het aanleggen van proefsleuven.

Inventariserend veldonderzoek (IVO) - Waarderende fase (STAP 2f)

Tijdens de waarderende fase wordt aangegeven of de aangetroffen archeologische vindplaatsen behoudenswaardig zijn. Dat betekent dat de aard, omvang, datering, conservering en inhoudelijke kwaliteit van de vindplaats(en) wordt vastgesteld. Wanneer de waardering van de archeologische resten laag is, hoeft geen verder archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd. Het plangebied wordt 'vrijgegeven'. Wanneer de resten behoudenswaardig zijn, wordt in eerste instantie behoud in situ (ter plekke in de bodem) nagestreefd. Wanneer dit door de voorgenomen ontwikkelingen niet mogelijk is, wordt vervolgonderzoek uitgevoerd in de vorm van een opgraving of archeologische begeleiding. Vaak wordt deze fase gecombineerd uitgevoerd met het inventariserend veldonderzoek karterende fase.

Opgraving (STAP 5c)

Wanneer door de toekomstige ontwikkelingen aanwezige archeologische resten in de bodem niet behouden kunnen worden, wordt een opgraving uitgevoerd. Tijdens de opgraving worden archeologische resten gedocumenteerd, gefotografeerd en bestudeerd. Hierdoor wordt informatie over het verleden zo goed mogelijk vastgelegd en behouden.

Plan van Aanpak (PvA) (STAP 2a)

Voor een booronderzoek is een Plan van Aanpak (PvA) noodzakelijk. Het PvA beschrijft hoe het veldwerk wordt uitgevoerd en uitgewerkt.

Programma van Eisen (PvE) (STAP 2d of 5a)

Voor het uitvoeren van een inventariserend veldonderzoek - proefsleuven, archeologische begeleiding of opgraving is een Programma van Eisen (PvE) noodzakelijk. Het PvE beschrijft het doel, vraagstelling en uitvoeringsmethode van het archeologisch onderzoek. Dit document wordt beschouwd als basisdocument voor archeologisch veldonderzoek waarmee de inhoudelijke kwaliteit gewaarborgd wordt. Het PvE wordt goedgekeurd door het bevoegd gezag (gemeente, provincie of het rijk).

Quickscan

In een quickscan wordt geïnventariseerd of en waar archeologisch onderzoek moet worden uitgevoerd.

Selectieadvies (STAP 3)

In het selectieadvies wordt op archeologisch inhoudelijke argumenten het advies gegeven welke delen van het plangebied vrijgegeven kunnen worden voor verdere ontwikkeling en welke delen behouden of opgegraven moeten worden.

Selectiebesluit (STAP 4)

De bevoegde overheid (gemeente, provincie of soms het rijk) geeft op basis van het selectieadvies aan welke maatregelen genomen worden. De bevoegde overheid kan van het selectieadvies afwijken indien zij dat nodig acht.

Veldkartering

Bij een veldkartering wordt het plangebied systematisch belopen om archeologische oppervlaktevondsten te verzamelen.

Bijlage 3a

Uitgebreide Rapportage Monumenten

Monumentnr: 14488 **Oppervlakte:** 123.708 m2
CMA-nr: 17D - 003
Status: Terrein van hoge archeologische waarde
Toponiem: WIJSTER-DORP
Plaats: Wijster
Gemeente: Midden-Drenthe
Provincie: Drenthe
Coördinaten: 231289 / 537265
Terreinbeheerder: Niet van toepassing

Complexen Complextype

Begindatering

Einddatering

Stad	Middeleeuwen vroeg	Middeleeuwen laat
------	--------------------	-------------------

Beschrijving

Terrein met bewoningssporen uit de Vroege Middeleeuwen tot en met de Late Middeleeuwen. Het betreft de oude stad Wijster, zoals weergegeven op de topografische militaire kaart van 1853. Wijster is een esdorp (typologie T. Spek). Onder de kern bevinden zich mogelijk sporen van vroegere bewoning.

CAA: -.

Grondgebruik: bebouwing.

Literatuur

SPEK, TH. 1998 , in: Typologie van historische nederzettingen in Drenthe (ongepubliceerd manu- script
VAN AS-KLEIJWEGT,D; BAKERMANS,M.M.G.J. & VAN BOLHUIS,P. 1987 , in: Op weg met het verleden: cultuurhistorische
kartering van Drenthe.

Bijlage 3b

Uitgebreide Rapportage Waarnemingen

Waarnemingsnr:	33610	Vondstmelding:	Extern nr:
Objectcode:	17DN-10		Onderzoeksmelding:
Coördinaten:	231720 / 536880		
Toponiem:	BRINK		
Plaats:	Onbekend		
Gemeente:	Midden-Drenthe		
Provincie:	Drenthe		
Vinder/datum:	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek / 06-05-1970		
Invoerder/datum:	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek / 9999		
Beschrijver/datum:	KLOK / 1970		
Verwerving:	Archeologisch: inspectie	Geomorfologie:	Onbekend
Grondgebruik:	Grasland/weideland	NAP maaiveld:	

Beschrijving

Niet (meer) waargenomen bij inspectie. Van Giffen situatieschets 17DN (37) 14De grafheuvel op deze locatie staat al op de kaart van Beyerinck aangegeven als "verdwenen".

Vondsten

Complex:	Grafheuvel, onbepaald	Cultuur:	Niet van toepassing
Aantal:	1	Toestand:	Onbekend
Materiaal:	Onbekend		
Code algemeen:	Onbekend	Begindatering:	Onbekend
Code specifiek:	Niet van toepassing	Einddatering:	Onbekend
Toelichting:			

Documentatie

Type:	Onbekend
Beheerder:	Particulier
Toelichting:	

Collectie

Beheerder:	Onbekend
Toelichting:	Niets ingewuld

Literatuur

BEIJERINCK, C.W. 1924 Kort verslag van eenige voorhistorische vondsten in en om Wijster (p.35-45 + fig.1-4), in: Nieuwe Drentse Volksalmanak 1924

Uitgebreide Rapportage Waarnemingen

Waarnemingsnr:	214823	Vondstmelding:	214823	Extern nr:	
Objectcode:	17DN-28			Onderzoeksmelding:	
Coördinaten:	230860 / 536840				
Toponiem:	WIJSTER				
Plaats:	Wijster				
Gemeente:	Midden-Drenthe				
Provincie:	Drenthe				
Vinder/datum:	Particulier / 9999				
Invoerder/datum:	Particulier / 1987				
Beschrijver/datum:	PROVINCIAAL MUSEUM DRENTHE/DRENTS MUSEUM / 11-1987				
Verwerving:	Niet-archeologisch: onbepaald	Geomorfologie:	Onbekend		
Grondgebruik:	Akkerbouw/tuinbouw/bouwoor	NAP maaiveld:			

Beschrijving

PAD 17D-27Grijsgroen-zwart gespikkeld gesteente.

Vondsten

Complex:	Onbekend	Cultuur:	Onbekend
Aantal:	1	Toestand:	Compleet
Materiaal:	Steen		
Code algemeen:	Bijl	Begindatering:	Neolithicum midden: 4200 - 2850 vC
Code specifiek:	Fels-Rechteckbeil	Einddatering:	Bronstijd: 2000 - 800 vC
Toelichting:	oorspr. geheel geslepen. L 13.7, B 5.6, D 3.5 cm		

Documentatie

Type:	Verslag
Beheerder:	DZIURAWSKI
Toelichting:	omschrijving op inventarisfiche DMA

Collectie

Beheerder:	PROVINCIAAL MUSEUM DRENTHE/DRENTS MUSEUM
Toelichting:	1987/XI 90

Uitgebreide Rapportage Waarnemingen

Waarnemingsnr:	421060	Vondstmelding:	413956	Extern nr:	
Objectcode:	17DN-39			Onderzoeksmelding:	38304
Coördinaten:	230664 / 537265				
Toponiem:	Hoogspanningskabel Hoogeveen-Wijster				
Plaats:	Wijster				
Gemeente:	Midden-Drenthe				
Provincie:	Drenthe				
Vinder/datum:	Synthegra BV / 08-12-2009				
Invoerder/datum:	Leuving / 29-03-2010				
Beschrijver/datum:	Synthegra BV / 15-12-2009				
Verwerving:	Archeologisch: booronderzoek	Geomorfologie:	Dekzandrug/dekzandplateau		
Grondgebruik:	Akkerbouw/tuinbouw/bouwoor	NAP maaiveld:			

Beschrijving

Tijdens een karterend booronderzoek ter plaatse van een nieuw aan te leggen hoogspanningsleiding tussen Hoogeveen en Beilen werd op deze plek op circa 40 cm beneden maaiveld een fragment handgevormd aardewerk aangetroffen. Het aardewerk dateert in de periode ijzertijd tot en met de vroege middeleeuwen. De boring is gesitueerd op een dekzandrug.

Vondsten

Complex:	Onbekend	Cultuur:	Onbekend
Aantal:	1	Toestand:	Fragment
Materiaal:	Keramiek		
Code algemeen:	Aardewerk, handgevormd	Begindatering:	IJzertijd: 800 - 12 vC
Code specifiek:	Niet van toepassing	Einddatering:	Middeleeuwen vroeg: 450 - 1050 nC
Toelichting:			

Documentatie

Type:	Rapport
Beheerder:	Synthegra BV
Toelichting:	Synthegra rapport S090417

Collectie

Beheerder:	Synthegra BV
Toelichting:	Na depotnering bevinden de vondsten zich in het prov. depot van Groningen, Friesland en Drenthe te Nuis

Literatuur

Leuving, H. 2009 Inventariserend veldonderzoek dmv boringen Hoogspanningstrace Hoogeveen Beilen, in: Synthegra BV S090417

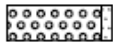
Bijlage 4: Boorprofielen

Legenda (NEN 5104 en ASB)

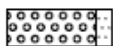
grind

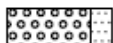
Grind, siltig

Grind, zwak zandig

Grind, matig zandig

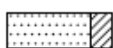

Grind, sterk zandig

Grind, uiterst zandig

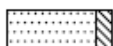
zand

Zand, kleiig

Zand, zwak siltig

Zand, matig siltig

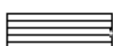

Zand, sterk siltig

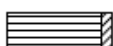

Zand, uiterst siltig

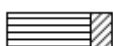
veen

Veen, mineraalarm

Veen, zwak kleiig

Veen, sterk kleiig

Veen, zwak zandig

Veen, sterk zandig

klei

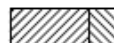
Klei, zwak siltig

Klei, matig siltig

Klei, sterk siltig

Klei, uiterst siltig

Klei, zwak zandig

Klei, matig zandig

Klei, sterk zandig

leem

Leem, zwak zandig

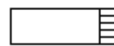

Leem, sterk zandig

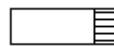
overige toevoegingen

zwak humeus

matig humeus

sterk humeus

zwak grindig

matig grindig

sterk grindig

laaggrens

(wordt bepaald voor de ondergrens van de beschreven laag)

£ < 0,3 cm scherpe overgang

D 0,3 - < 3 cm overgang geleidelijk

E > 3 cm diffuse overgang

amorfiteit veen (veraardheid)

? zwak amorf niet tot zwak veraarde resten

A matig amorf structuur nog zichtbaar

@ sterk amorf sterk veraard, structuurloos

overig

▲ bijzonder bestanddeel

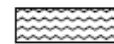
◄ Gemiddeld hoogste grondwaterstand

≡ grondwaterstand

◆ Gemiddeld laagste grondwaterstand

slib

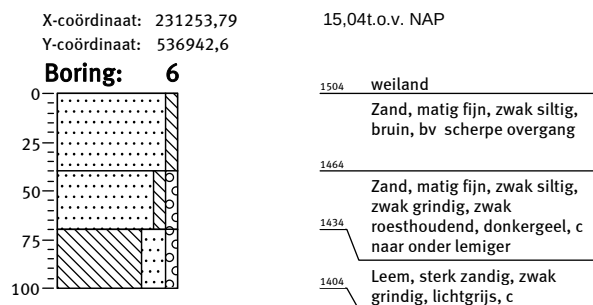
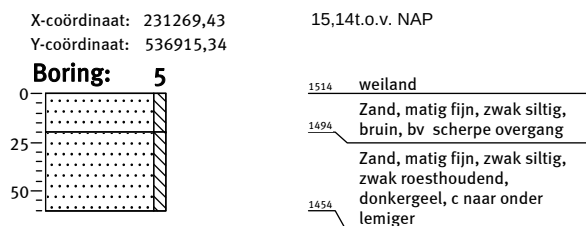
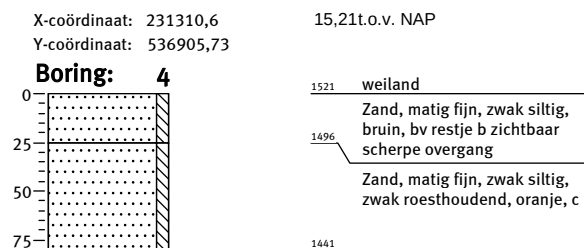
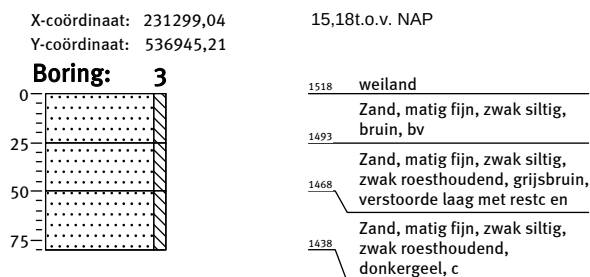
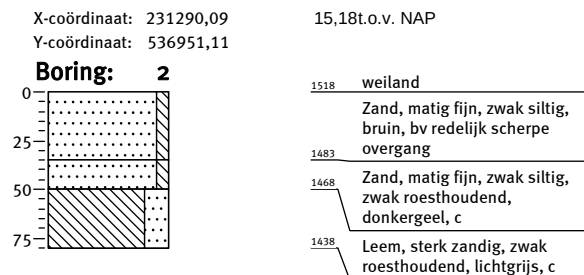
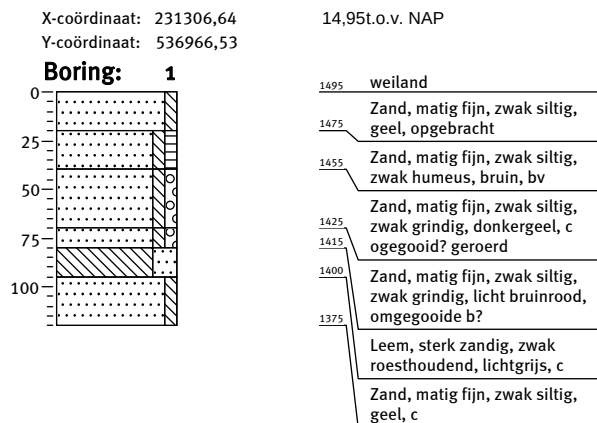

water

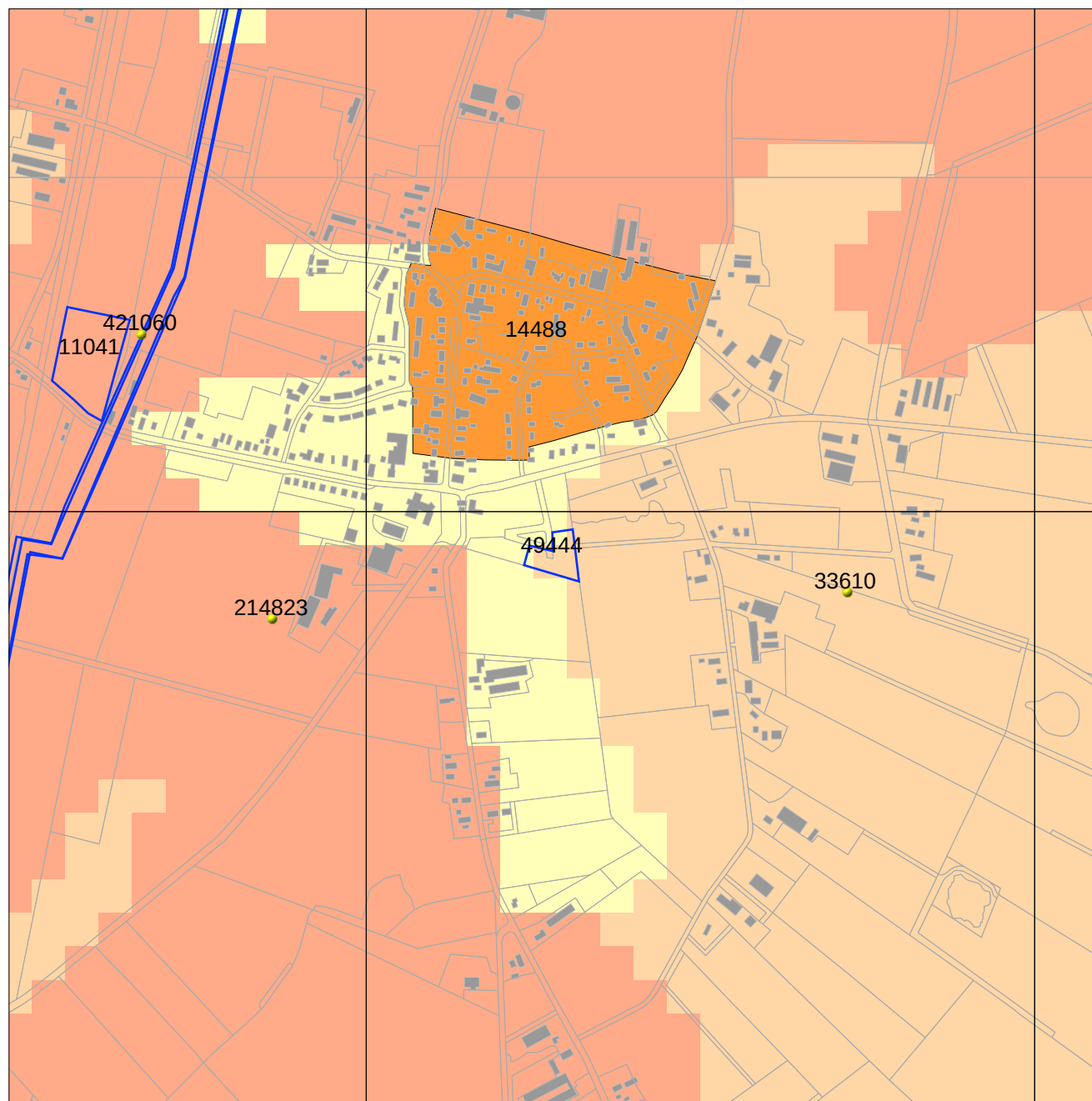

gezeefd traject

Bijlage 4: Boorprofielen

Kaartenbijlage

Legenda

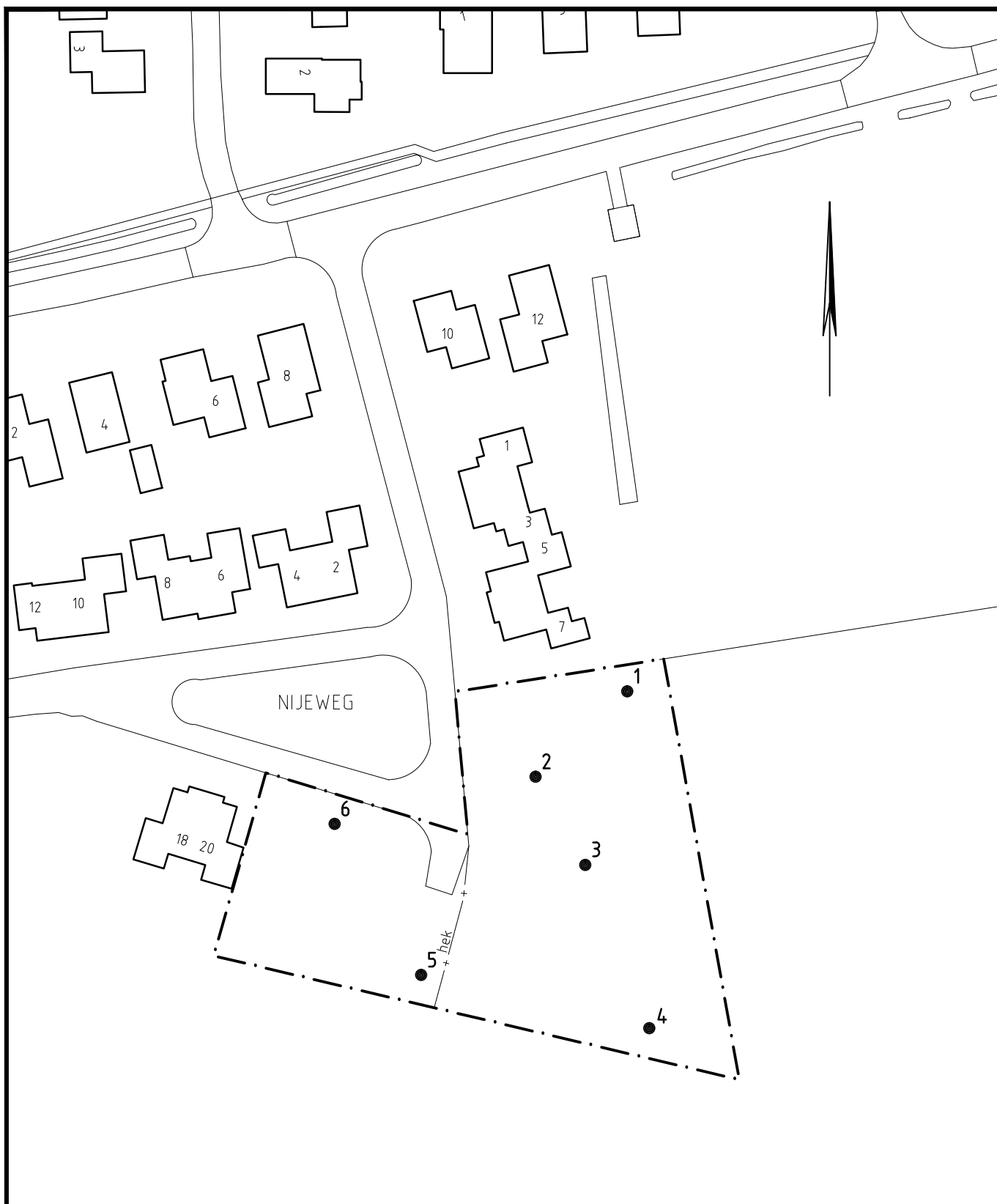
- WAARNEMINGEN
 - GRID_1KM
 - ONDERZOEKSMELDINGEN
 - TOP10 ((c)TDN)
 - HUIZEN
- MONUMENTEN**
- archeologische waarde
 - hoge archeologische waarde
 - zeer hoge archeologische waarde
 - zeer hoge arch waarde, beschermd
- IKAW**
- zeer lage trefkans
 - lage trefkans
 - middelhoge trefkans
 - hoge trefkans
 - lage trefkans (water)
 - middelhoge trefkans (water)
 - hoge trefkans (water)
 - water
 - niet gekarteerd

0 500 m

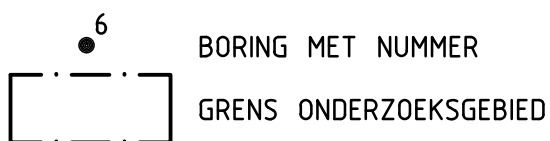

Archis2

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

VERKLARING:

ONDERGROND DIGITAAL
AANGELEVERD DOOR OPDRACHTGEVER

0 10 20 30 40m

C0	30-11-2011	CONCEPT	A.B.
NR	DATUM	WIJZIGING	GET.

GEMEENTE MIDDEN-DRENTHE

ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK
PLANGEBIED WIJSTER

SITUATIEKAART MET LOCATIE BORINGEN
PLANGEBIED WIJSTER

CONCEPT

TEKENAAR
A. BOS
PROJECTLEIDER
G. v/d LAAN

TEKENINGNUMMER
245193-ARO1

SCHAAL
1:1000
FORMAAT
A4

BLAD IN BLADEN
1 IN 1

WIJZ.NR
C0

oranjewoud
 Member of Astrea Group